

Несен Ольга Олександрівна,

професор кафедри криміналістики та
судової медицини Національної академії
внутрішніх справ, кандидат медичних наук,
доцент

ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ В ЗЛОЧИНАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВИБУХАМИ

Певний час спеціальні знання у галузі медицини були досить примітивними та використовувались переважно під час огляду живих потерпілих, а також трупів для встановлення причини смерті. Ще Папа Інокентій III (1200 р.) наказував при з'ясуванні причин смерті звертатись до лікарів, а у відомому збірнику законодавчих актів Середньовіччя «Кароліна» (1532 р.) закріплено обов'язковість участі лікарів під час розслідування злочинів проти життя та здоров'я [1, с. 136].

Спеціальні знання слідчий і суд використовують як безпосередньо під час досудового розслідування, так і шляхом одержання довідок і консультацій у компетентних осіб, залучення спеціалістів різного профілю для їх участі у слідчих (розшукових) діях, проведення експертизи. На стадії досудового розслідування спеціальні знання використовуються у різних процесуальних формах. Слідчий і спеціаліст застосовують їх під час слідчих (розшукових) дій, наприклад огляду, обшуку та ін. У свою чергу, експерт – під час проведення експертизи [1, с. 138].

Важливим та необхідним елементом криміналістичної характеристики злочинів, зокрема пов'язаних із вибухами є особа злочинця. Встановлення та визначення поведінкових особливостей якої потребує допомоги спеціаліста.

В етимологічному розумінні особа – це конкретна людина, представник певних соціальних верств, що займається певними видами діяльності й усвідомлює своє ставлення до навколишнього середовища, має індивідуальні особливості, феномен суспільного розвитку, жива людина, що має свідомість і самосвідомість. В юридичній літературі особа злочинця розглядається як особа людини, винної у вчиненні суспільно небезпечного діяння, забороненого законом під загрозою кримінальної відповідальності [2, с. 39].

Як зазначає В.П. Бахін перед проведенням слідчих (розшукових) дій з урахуванням характеру особистості «підричника» (нерідко такого, який має відхилення в психіці, іноді готового «на все») слід здобути про нього і його можливу поведінку необхідну

інформацію. Ігнорування цієї умови може призвести до серйозних негативних наслідків [3, с. 70].

Існує певна залежність між деякими властивостями і якостями особи злочинця й обраним ним способом вчинення кримінального правопорушення, а також особливостями предметів злочинного посягання.

Характеристика особи злочинця як елемента криміналістичної характеристики кримінального правопорушення повинна будуватися на основі врахування тих типових рис соціального і соціально-психологічного характеру, що властиві особам, які вчинили злочини розглянутої категорії протягом певного часового періоду. Знаючи їх, слідчий зможе вірно визначити напрямок розслідування. Крім того, не можна забувати, що чим глибше слідчий вивчить психологію підозрюваного, тим ефективніше він зможе проводити будь-яку слідчу (розшукову) дію, одержати найбільш повний доказовий матеріал [2, с. 41].

Особистість злочинця, який іде на здійснення вибуху, характеризується рядом специфічних рис, оскільки ця досить складна операція доступна не будь-якій особі. По-перше, злочинець повинен володіти певними знаннями й уміннями знатися на вибуховій справі, хімії, радіоелектроніці і т. д. Ці знання він може здобути під час проходження служби в армії, в процесі виконання відповідної роботи або задовільнення виявленого інтересу чи спеціально набути в злочинних цілях. По-друге, він повинен мати доступ до вибухових речовин, боєприпасів, вибухових пристроїв. У теперішні час «роздобути» (викрасти, купити) ці засоби не надто складно, але для цього потрібні певні зусилля, кошти і дії. По-третє, він повинен відрізнятися деякими рисами характеру – рішучістю, байдужістю до наслідків вибуху, що організується і т.п.

З урахуванням викладеного злочинців даного виду можна поділити на такі три категорії:

а) «випадкові», для яких вчинення вибуху – лише епізод із виявом мотивів цікавості (чи вдасться це зробити самому), особистої неприязні, хуліганства; їхні знання з вибухової справи звичайно поверхневі; а пристрої вони застосовують примітивні; які мають конструктивні недоробки, закладаються неефективно, вибухають при виготовленні, доставці й установці; використовуються же вони найбільш доступні вибухові речовини (порох і т. п.);

б) «аматори», для котрих вибухова справа є своєрідним «хобі». Для підготовки вибухів вони підбирають і використовують відповідну літературу, консультуються у фахівців, широко експериментують для вдосконалення своїх вибухових пристроїв;

в) «професіонали» відрізняються високим рівнем організаційно-технічної підготовки (серед них військові, вояки підрозділів спеціального призначення, підрильники і т. д.). Основний мотив – виконання замовлення. Для них є характерними ретельна підготовка до вибуху та вибору вибухових речовин, точний вибір умов закладання вибухових пристроїв і вибухівки, безпомилкові розрахунки відповідності потужності заряду, цілям вибуху. Їх можуть «видати» досконалість вибухових пристроїв, способи вибуху, що не є доступними для непрофесіоналів (направлений вибух, специфічність «мін-пасток»), а також придумані заходи власної безпеки (наприклад, включення в електричний ланцюг вибухового пристрою запобіжників від випадкового вибуху) [3, с. 71].

Злочини, пов'язані з використанням ВР та ВП, являють особливу загрозу для суспільства й держави, що пояснюється насамперед тим, що вони при неналежному обігу становлять об'єктивну небезпеку для життя і здоров'я невизначеного кола осіб, а також здатні стимулювати ріст тяжкої злочинності. Аналіз злочинів, вчинених з використанням різних ВП, показав, що серед них переважну більшість становлять тяжкі злочини, спрямовані проти життя і здоров'я громадян. Особливістю таких злочинів є поранення або загибель потерпілого зі значними матеріальними збитками, викликаними руйнуванням предметів, що перебували в зоні дії вибуху, а також інші наслідки, які передбачені Кримінальному кодексі України [4, с. 38]

Психологічні наслідки зазначених злочинів роблять відчутний негативний морально-психологічний вплив на населення, породжують страх, занепокоєння за своє життя й життя своїх близьких, почуття непевності й незахищеності. Наслідком цього стає недовіра людей у здатність держави і його органів захистити своїх громадян, приборкати злочинність [4, с. 42].

Список використаних джерел

1. Антошук А.О. Початковий етап розслідування вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2014. 100 с.
2. Поліщук В.В. Розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням вибухових пристроїв: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2013. 229 с.
3. Бахін В.П., Михайлов М.А. Розслідування кримінальних вибухів: наук.-практич. посіб. Київ: НАВС, 2001. 132 с.
4. Бульба Т.М. Виявлення, попереднє дослідження та вилучення саморобних вибухових пристроїв: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2009. 156 с.